

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, доцента Тимошенкова Ігоря Владиславовича
на дисертаційну роботу Пенцової Наталії Вадимівни

«Організаційно-економічне регулювання розвитку післядипломної
педагогічної освіти в Україні»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою

Твердження про те, що система освіти є ключовим елементом розвитку сучасного суспільства, стало вже загальним місцем численних публікацій вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених закономірностям розвитку постіндустріального суспільства. Настільки ж розповсюдженими та очевидними здаються й ті загальні характеристики розвитку сучасного суспільства, які пов'язані з використанням таких понять, як інформаційна економіка та економіка знань.

Разом з тим, в сучасному світі відбуваються зміни, які корінним чином змінюють роль освіти в житті суспільства та, відповідно, – змінюються умови, особливості, механізми функціонування самої системи освіти. Становлення таких сучасних освітніх феноменів, як освіта протягом життя (Lifelong Education, Lifelong Learning), безперервна освіта (Continuing Education), освіта дорослих (Adult Education), післядипломна освіта (Postgraduate Education) корінним чином підвищує роль та функції тих сфер, призначенням яких виступає продукування і трансфер знань та інформації. В такій ситуації актуальними проблемами сучасної науки виступають: розширення уявлень про сутність, форми організації та управління освітньою сферою, виявлення дієвих механізмів впливу держави на розвиток освіти, визначення напрямків вдосконалення механізму державного регулювання освіти в українській економіці. Актуальності цим питанням додає також той факт, що в умовах інформаційного суспільства розширюється коло суб'єктів, інститутів, які впливають на систему освіти, її функціонування та ефективність. З огляду на вищевказане необхідно відмітити надзвичайну актуальність теми представленого дисертаційного дослідження.

Актуальність теми підтверджується зв'язком дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до комплексних науково-дослідних програм Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» – «Інституційні основи відтворення людського капіталу в системі освіти» (номер державної реєстрації 0111U000013); «Інституційні аспекти розвитку культурного капіталу суспільства» (номер державної реєстрації 0115U006729); «Економічні важелі регулювання сфери освіти в Україні та забезпечення зростання її ефективності

за рахунок формування і розвитку освітніх кластерів» (номер державної реєстрації 0115U006731).

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень

Цілісність реалізованого у дисертації теоретико-методологічного підходу було забезпечено на основі синтезу методологічних принципів і дослідницьких програм різних напрямів економічної науки. Концептуальну єдність дослідження було досягнуто на основі використання загальнонаукових методів, а також низки спеціальних методів дослідження, зокрема: експертних оцінок, вибірових статистичних досліджень, стандартизованих опитувань.

Інформаційною основою, що забезпечила отримання достовірних і обґрунтованих наукових результатів роботи, з'явилися нормативна і емпірична бази дослідження – Конституція України, міжнародно-правові акти, міжнародні договори й угоди, закони України, підзаконні, внутрішньовідомчі та локальні нормативні акти, що регулюють відносини у галузі освіти (нормативна база); офіційна статистична інформація міжнародних і українських організацій, результати міжнародних порівняльних досліджень соціально-економічного стану країн світу і розвитку їхніх освітніх систем, результати емпіричних досліджень діяльності закладів післядипломної освіти в Україні, здійснених з ініціативи та за участю авторки (емпірична база).

Об'єкт, предмет, мета роботи логічно пов'язані та чітко окреслюють поле дослідження. Об'єктом дослідження є процеси організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. Предметом дослідження є теоретичні та методичні засади і практичні аспекти вдосконалення організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. Дисертантом досить чітко сформульована мета дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. Обґрунтування обраної теми дисертації слід вважати змістовним та переконливим, а коло вирішуваних завдань таким, що сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Таким чином, пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації, властива повнота та логічність викладення, достатній рівень обґрунтованості і достовірності, наукова новизна.

3. Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації

Дисертаційна робота складається з трьох розділів, кожний з яких характеризується певним внеском у розвиток теорії та практики організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні.

У першому розділі «Теоретичні засади організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні» досліджено теоретичні аспекти щодо стану та ролі післядипломної педагогічної

освіти, державне регулювання її розвитку, проаналізовано розвиток ринку послуг післядипломної педагогічної освіти в Україні з точки зору системного підходу. Запропоновано удосконалення категоріально-термінологічного апарату за рахунок авторського трактування понять «освітні послуги в післядипломній педагогічній освіті» та «ефективність післядипломної педагогічної освіти», які, на відміну від існуючих, розглядають освітні послуги як економічне благо та об'єкт економічної діяльності, що сприяло уніфікації понятійного апарату та обґрунтуванню змісту організаційно-економічного регулювання системи післядипломної педагогічної освіти (с.60). Обґрунтовано теоретичний підхід до регулювання організаційно-економічного розвитку післядипломної педагогічної освіти, який на відміну від існуючих, враховує економічний зміст системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та ґрунтується на послідовності етапів відповідних організаційно-економічних заходів (аналіз динаміки основних фінансово-економічних процесів, розробка програми розвитку та її реалізація), що дозволило обґрунтувати стратегічні напрями розвитку післядипломної педагогічної освіти та підвищити ефективність управління організацією післядипломної педагогічної освіти з урахуванням економічних можливостей і потреб держави в сучасних умовах (с.63-64).

У другому розділі **«Сучасний стан та особливості організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні»** розглянуто стан та проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, здійснено оцінку ефективності використання ресурсного потенціалу післядипломної педагогічної освіти в Україні на сучасному етапі, проаналізовано особливості маркетингового регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. Запропоновано методичний підхід до маркетингового регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти, що, на відміну від інших, ґрунтується на механізмі маркетингового регулювання попиту на платні освітні послуги, що дозволяє виявити відповідність між обсягами реалізації платних послуг і попитом на освітні послуги щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників та сприяє підвищенню стійкої мотивації освітян до неперервної освіти (с.117).

У третьому розділі **«Напрями вдосконалення організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні»** визначено організаційно-економічні важелі державного регулювання післядипломної педагогічної освіти в Україні, розроблено модель оцінки конкурентоспроможності закладів післядипломної педагогічної освіти, запропоновано векторну модель організаційно-економічного регулювання та перспективні напрями інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. Запропоновано концептуальний підхід до регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти, особливістю якого є визначення п'яти суб'єктів післядипломної педагогічної освіти (держава, органи місцевого самоврядування, заклад післядипломної педагогічної освіти, навчальний заклад, педагогічний працівник) та їх функцій, що дозволило обґрунтувати

організаційно-економічні важелі регулювання розвитку ППО (с. 138, 142). Розроблено багатофакторну модель оцінки конкурентоспроможності закладів післядипломної педагогічної освіти в умовах неповної інформації про ринок освітніх послуг України, яка базується на систематизації факторів конкурентоспроможності та оцінці ефективності використання ресурсного потенціалу закладів, що дозволило визначити рейтинг конкурентоспроможності закладів післядипломної педагогічної освіти й надало можливість обґрунтувати рекомендації з удосконалення чинних механізмів нормативно-правового регулювання післядипломної педагогічної освіти в Україні з метою зміцнення конкурентних переваг вітчизняних закладів освіти та забезпечення ефективності організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти (с. 146-149). Обґрунтовано методичний підхід до організаційно-економічного регулювання післядипломної педагогічної освіти в ринкових умовах, особливістю якої є використання векторної моделі організаційно-економічного регулювання розвитку, побудованої на чотирьох векторах реформування освітньої галузі (державне регулювання нормативно-правового та організаційного забезпечення, якість освітніх послуг, людський потенціал, ефективний механізм фінансування (суспільний паритетний договір), що сприяє підвищенню конкурентоспроможності закладів післядипломної педагогічної освіти; (с.153)

Отримані автором результати дослідження та сформульовані на основі цього висновки і практичні рекомендації мають теоретичну та практичну цінність, яка полягає в обґрунтуванні напрямів реформування й удосконалення організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. Результати дисертаційного дослідження впроваджено у практичній роботі Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального вищого навчального закладу «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

Основні теоретичні положення й результати дослідження використовуються в навчальному процесі комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» при формуванні навчально-методичних комплексів тематичних та фахових курсів з підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а саме: «Соціально-економічний розвиток України на сучасному етапі», «Стратегія сталого розвитку країни», «Формування основ економічної компетентності учасників освітнього процесу».

4. Дискусійні положення та зауваження до роботи

4.1. Незважаючи на ту велику роль, яку відіграє післядипломна педагогічна освіта, думаємо, що все ж таки не варто й перебільшувати її

значення, як це робить авторка, наполягаючи на тому, що саме від її розвитку безпосередньо залежить «розвиток всієї системи освіти та країни в цілому» (с.66).

4.2. Лейтмотивом усього першого розділу роботи є твердження про те, що головним напрямком розвитку всього суспільства, включаючи його освітню систему, має бути розвиток ринкових відносин. І як «прихильник вільного ринку» (с.30) авторка вважає, що саме ринок «створює умови для розвитку національного господарства в цілому, освоєння нових видів економічної діяльності та регіонів» (с.26), й освіта не є винятком, тобто «для підвищення якості і ефективності її функціонування необхідним є мінімум обмежень для споживачів та продавців з боку регуляторів» (с.30). Даний підхід видається досить спірним, а його аргументація (яка ґрунтується переважно на цитуванні робіт маловідомих авторів) потребує додаткового посилення і розвитку.

4.3. Дисертант зводить існуючі у світі освітні системи «за механізмами їх фінансування» до трьох основних типів: «романського» – з переважно централізованим фінансуванням за рахунок бюджетних коштів (Італія, Іспанія, Франція), «німецького» – «коли центральною владою здійснюється підтримка, а державне фінансування здійснюється переважно з місцевих бюджетів і через незалежні структури та фонди» та «англо-американського», коли «державна виступає лише натхненником і патроном певних напрямків, а фінансування здійснюється за рахунок залучення приватного капіталу, у тому числі, за рахунок податкових пільг» (с.22-23). З такою класифікацією важко погодитися, оскільки, по-перше, «національна специфіка» фінансування освіти у кожній з країн стосується не всієї освітньої системи загалом, а саме її окремих рівнів («шкільна», «університетська» тощо) або форм (формальна і неформальна, державна – приватна й т.д.). Й, по-друге, поза межами цієї класифікації залишаються одні з самих ефективних сучасних систем освіти – Японії, Республіки Корея, Сінгапуру, Гонконгу та ін.

4.4. Авторка справедливо вказує на неврегульованість багатьох сторін і аспектів діяльності закладів післядипломної освіти й доходить резонного висновку про необхідність вдосконалення нормативно-правової бази їх функціонування і розвитку. Але ж вибір конкретної форми цього вдосконалення (прийняття Закону про післядипломну освіту) здається досить спірним (с.17-19). На нашу думку, наразі було б варто не збільшувати й без того надмірну кількість нормативних актів, що мають регулювати суспільні відносини в системі освіти, а, навпаки, суттєво зменшити їх число через інтеграцію, наприклад, шляхом створення Освітнього Кодексу України.

4.5. Теоретико-методологічну базу дисертаційної роботи та основу висунутих у роботі практичних пропозицій склали наукові праці вітчизняних дослідників, у той час, як наукові надбання зарубіжних авторів, по суті, залишилися поза увагою авторки. Можна не сумніватися, що робота тільки б виграла у тому випадку, якщо б її авторка ознайомила з творами таких зарубіжних авторів з проблематики дослідження, як Дж. Псахаропулос, Е. Ханушек, Л. Вьосман, Р. МакМікін та інших.

4.6. Викликає сумнів доцільність надлишкової деталізації додатків (напр., Е, Ж, З, И, кожен з яких складається усього лише з однієї сторінки). Таке дроблення матеріалу навряд чи можна вважати виправданим.

4.7. В оформленні дисертаційної роботи мають місце неточності й помилки. Це стосується оформлення рисунків (див., напр., с.16, с.35, с.45, с.51, с.58, с.71, с.75), таблиць (див., напр., с.60, с.70, с.72, с.94), бібліографічного опису джерел у списку використаних джерел (див., напр., 57, 96-103, 123), додатків (с.238-249).

Проте, наявність спірних моментів та дискусійних положень не зменшують в цілому високий теоретико-методологічний і науково-практичний рівень дисертаційної роботи Пенцової Н. В.

5. Загальні висновки і оцінка дисертації

Дисертаційна робота Пенцової Н. В. виконана на достатньо високому науковому рівні, містить нові теоретичні узагальнення та науково-методичні підходи до вирішення актуального наукового завдання: обґрунтування теоретико-методичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Актуальність теми дослідження, науковий рівень і практичне значення дисертації відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Завдання дослідження охоплюють широке коло питань, що дозволило авторці всебічно вивчити досліджуваний об'єкт і досягти поставленої мети. Роботу характеризує продумана структура, чіткість та логічність розв'язання проблеми дослідження, обґрунтованість та аргументованість методів і підходів щодо рішення поставлених завдань. Стиль викладення тексту дисертації носить науковий характер.

Аналіз змісту автореферату, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що в них достатньо повно відображено методику дослідження, наукові результати і основні висновки. Автореферат повністю віддзеркалює зміст та структуру дисертаційної роботи. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті, необхідним чином відображено у дисертаційній роботі. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають вимогам щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Основні положення, висновки та результати дисертації достатньо повно представлені авторкою в 16 працях загальним обсягом 4,56 др. арк., з них: у 5 наукових фахових виданнях України (з них 1 стаття у виданні України, що включене до міжнародних наукометричних баз); 1 стаття в періодичному іноземному виданні; а також 10 праць – у матеріалах наукових конференцій.

Основні положення дисертаційної роботи, її наукові результати, висновки і рекомендації було представлено науковій спільноті на 10 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Аналіз змісту дисертації і наукових публікацій автора за темою роботи дозволяє зробити висновок про те, що отримані дисертантом наукові результати є обґрунтованими і достовірними.

Дисертаційна робота Пенцової Н. В. «Організаційно-економічне регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні», присвячена проблемі обґрунтування теоретико-методичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, повністю відповідає спеціальності 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством.

Таким чином, викладене дозволяє стверджувати, що дисертація на тему «Організаційно-економічне регулювання розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів і їхньою практичною цінністю відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р № 567 (із змінами), а її авторка, Пенцова Наталія Вадимівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент

Професор кафедри економічної теорії
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктор економічних наук, доцент

І. В. Тимошенко

